

"TÄMÄ ON SURMAAVA TUONI!"

Olavi Paavolainen

"EN VÄSY TOISTAMAAN, ETÄ IHMISEN NYKYISISSÄ OLOSUHITEISSA
SIVISTYKSEMME KOHTALO ON SIDOTTU KIRJAN KOHTALON."

Dubamel

"ÄYLLÄ ON AJATELTU LIKAA."

Hitler

Toukokuussa 1933 (?) tyrmään valistunut länsimäinen ajattelu ennenkuulumattomalla tavalla. Euroopan sydämessä järjestää johtava sivistysvaltio virallisesti juhlallisen kirjojen auto da fé! Mitkään uskonkiihkoiset munkit eivät kannu kirjoja jättiläisrovioon, jonka liekit valaisevat Berliinin Oopperatorian reunustavan ihmismassan hämmästyneitä kasvoja; vaan kirja kirjan jälkeen sinkoaa tuleen saksalaisten korkeakoulujen ja yliopistojen oppilaiden käsistä... "Runoilijoiden ja ajattelijoiden maa" ei myöskään pidä tapahtumaa minään omana salaisena asianaan, vaan sekä kuvin että sanoin levitetään siitä tietoa tyrmistyneeseen maailmaan. Ja maailma vastaa kauhun ja raivon karjaisulla. Mikään Kolmannen Valtakunnan yllättävistä teoista ei ole herättänyt yhtä yksimielistä pahetusta kuin Berliinin kirjarovio. Mitä siitä, että suuri osa poltetusta kirjallisuudesta todella oli *Schund- und Schmutz-litteraturia* ja olisi luokiteltu roskakirjallisuuteen myöskin muissa valtioissa. Olihan joka tapaukses-

sa kyseessä kirja, länsimaisen kulttuurin ylevin tunnuskuva, sen ydin ja kulmakivi! "Sivistyksemme kohtalo on sidottu kirjan kohtaloon." Kirja merkitsee tietoa ja tieto on valtaa. Koulukirjamme opettavat, että kirjapainotaito on uudenajan suurin keksintö. Länsimailla kirja on kulttuurin, älyn, tiedonjanon, totuuden, koko "faustisen" hengen tunnuskuva. Kirjaan kohdistettu herjaus on herjaus koko elämänmuotoamme vastaan. Siksi leimattiin Berliinin kirjarovio ennenkuulumattomaksi barbariksi. Sanoja ei säästetty sen tuomitsemisessa; siksi uhittelevan "keskiaikaisen" puitteet oli Kolmas Valtakunta antanut kirjaa vastaan suunnatulle mielenosoitukselle. Siksi tarkoin tiedettiin, että Oopperatorilla ei poltetu ainoastaan turmelunutta ja kansallissosialistisen hengen vastaista tai sen aaterakennelmaan soveltumatonta kirjallisuutta. Tiedettiin, että liekeissä tahdottiin polttaa ja tuhota myös koko käsité kirja ajatuksenvapauden, rajoittamattoman tiedonjanon, itsenäisen hengenviljelyn ja yksilölli-

sen, tinkimättömän totuudenvaatimuksen länsimäinen käsite.

"Äyllä on ajateltu likaa." Siksi sytyttivät kirjarovion juuri ruskeapuseroiset ylioppilaat ja korkeakoululaiset. Siksi tehtiin tapahtumasta suuri julkinen kansannäytös. Berliinin auto de fé oli jälleen eräs noita suuria vertauskuvallisia tekoja, joita meidän aikamme toivottomasti järkipööräinen ihminen typeryneenä kummastelee ja joiden tärkeyttä ja suunnatonta vaikutusta hän joko ei voi tai kieltäytyy ymmärtämästä.

2

KYMMENKUNTA VUOTTA SITTEN kirjoitin teoksessani "Nykyäikää etsimässä": "Teen tässä yhteydessä erään väitteen: samoin kuin Victor Hugo 'Notre Damen kellonsoittajassa' selitti: 'tämä on surmannut tuon', kirja on surmannut rakennuksen, sanon: kerran tulee aika, jolloin kuva surmaa kirjan!"

Rakennus oli menneiden aikojen kirja! Keski-ikä kirjoitti historiansa mahtaviin tuomiokirkkoihin; sen moraalit ja filosofia heijastuu kirkon fasadien pyhimysten kuvista, paholaisista ja enkeleistä, sen historian eri vaiheet näkyvät jättiläisrakennusten vuosikymmenien, jopa vuosisatojen aikana luotujen arkkitehtonisten yksityiskohtien erilaisuudesta ja eri tyylien hahmottumisesta sopusointuiseksi kokonaisuudeksi; ja sen runous kukkii kiviornamenttiikan leikkivän siroissa kiemuroissa ja hämääntyvän rikkaissa lehti-, kukka- ja eläinaiheissa sekä tornien ylevässä viivarytmiikassa. Kirjapainotaidon keksimisen jälkeen tämä rakennuksen merkitys katosi. Ihmiset saattoivat sisällyttää historiansa ja moraalin, kaipauksensa, toiveensa ja opetuksensa kirjojen kuollessaan, kaikkialla samanlaisen ja mielikuvitukseksi lippaaseen, ja seurauksena oli kristillisen kirkkotaitteen nopea rappio. On kuvaavaa, että uskonpuhdistus, joka intellektualisoi kristinuskon, levisi niin nopeasti ja kävi yleensä mahdolliseksi juuri kirjapainotaidon avulla – yhtä kuvaavaa kuin se toiseikka, että uskonpuhdistus ei kyennyt luomaan mitään uutta uskonnollisen ja kirkollisen taitteen tyyliä. Kirja oli surmannut rakennuksen...

Kirjan valtakausi on nyt kestänyt melkein ummelleen viisisataa vuotta. Se on tavattoman pitkä elinaika teknilliselle keksinnölle. Sillä kirja on vain keksintö eikä mikään ajanhengestä esiinkasvava elävä organismi, kuten kirkko tai temppele. Jokaisen teknillisen keksinnön surmaa auttamattomasti uusi, parempi, joustavampi ja käytännöllisempi keksintö. Ja kirjan surmaava keksintö on kuva.

Ei voi olla miellyttävämpää havaintoa kuin että joskus on esiintynyt oikeana profeteettana... Kirjan ja kuvan välinen taistelu on ollut hämmästyttävän lyhyt. Oikeastaan ei taistelua ollut olemassakaan, koska kuva alussa esiintyi ja näennäisesti vieläkin esiintyy kirjan liittolaisena. Kylmä tosiasia on nimittäin jo nyt, että kirjan asema ei vain maailmankuvaamme, vaan, mikä pelottavinta, myöskin maailmankatsomustamme muokkaavana tekijänä on uhkaavasti vähenemässä. Nykyisessä maailmankatsomusten välisessä "henkien taistelussa" ja massojen

kiihoittamisessa tähän taisteluun esittävät valokuvat, filmi ja radio ehdottomasti ratkaisevampaa osaa kuin kirja. Nykyisin yhdistämme vielä radion vain äänen käsitteeseen; mutta jo lähimmässä tulevaisuudessa, kun näköradio on oleva joka miehen omaisuutta, on kehityksen huippu saavutettu ja kuva on surmannut kirjan.

Uusi tilanne aukaisee aavemaisen perspektiivin totuuden käsitteeseen.

Juuri modernit, massojen hallintaan ja suosioon perustuvat diktatuurit ja diktatuuriopit ovat pakottaneet länsimaisen ihmisen katkeralla tavalla arvioimaan uudelleen totuuden käsitettä – tai ainakin sitä perusteellisesti tuulettamaan. Totuuden hyötyarvo, sen alistaminen tarkoituserän hyväksi ja "tarkoituksenmukaisuuden myytti" eivät enää ole mitään teoreettisia käsitteitä, vaan maita ja kansoja ohjaavia periaatteita. Meidän aikamme käsitteen totuudesta määrittelee ehkä parhaiten uudenajan propagandan kuuluisa määritelmä: "Propaganda on asian esittämistä siten, että asianomainen henkilö joutuu halutun vaikutuksen alaiseksi." Kuvan ymmärtää jokainen, sekä lapsi että villi. Kuvan katseleminen ei rasita eikä sen ymmärtämiseen tarvita mitään aivoponnistusta. Siksi kuva on halutun vaikutuksen luomisessa aina tehokkaampi väline kuin sana. Siksi maailma hukutetaan nykyisiin kuviin... Siksi voidaan vaikuttavasta kuvasta maksaa suurempi summa kuin pätevistä kirjoitelmaista. Kuva kiihoittaa myös paremmin kuin sana, koska sen sisältämän viestin ja sisällön tajuamista varten ei tarvita harkintaa. Kuvan monistaminen on helppoa ja halpaa – ja tulee sitä halvemmaksi, mitä enemmän samaa kuvaa tarvitaan. Kuvan voi liimata seinustoilte ja sen voi pudottaa sisään postiluukuista. Elokuvateattereissa istuu miljoonittain ihmisiä joka ilta katsele-

Kuva kiihoittaa myös paremmin kuin sana, koska sen sisältämän viestin ja sisällön tajuamista varten ei tarvita harkintaa. Kuvan monistaminen on helppoa ja halpaa – ja tulee sitä halvemmaksi, mitä enemmän samaa kuvaa tarvitaan. Kuvan voi liimata seinustoilte ja sen voi pudottaa sisään postiluukuista. Elokuvateattereissa istuu miljoonittain ihmisiä joka ilta katsele-

massa kuvia... Hitaasti ja varmasti on meidän aikamme ihminen tulemassa lapseksi, joka tajuaa maailman vain kuvina eikä ajatuksina – ja toimii sen mukaisesti. Diktaattorit eivät välitä kirjojen kirjoittamisesta ja niiden levittämisestä. Yksi ainoa diktaattorin valitsema tai teettämä vaikutustehtävä on ja taitavasti levitetty kuva palvelee hänen asiaansa paljon paremmin, tulee halvemmaksi ja vaikuttaa paljon laajemmalla säteellä kuin kirja. Mutta vieläkin suuremmassa määrin on "totuus" yhden ainoan miehen sanlta- vassa radiossa. Koneella ei ole sielua ja se tottelee jokaista käyttäjänsä. Totuuden – tai valheen – levittäminen ei tällöin edes vaadi mitään kustannuksia. Kun Mussolini julistautui "Islamin suojelijaksi" ja

arabialaisten ystäväksi, ei hänen aseenaan ollut kirja, vaan radio, jonka pauhua basaarikahviloissa jokainen lukutaidoton turbaanipää saattoi ymmärtää!

Kirjan valtakautena älymyöstö oli pelottava voima. Radion ja elokuvan aikakausi ja sen johtajat eivät pelkää heitä ja heidän kritiikkiään. He tierivät, että yksikään vastuuntuntoinen älymyösten jäsen ei voisi ottaa tunnolleensa sitä kaikkien asioiden "yksinkertaistamista", jota masoille puhuminen radiossa edellyttää. Häneltä ei ehkä puuttuisi sisua, mutta hän yksinkertaisesti ei tahdo tehdä sitä – ei vaikka hän tietätkin, että radiossa lausutun ajatuksen totuudellisuutta ei jaaketa niin tarkoin seurata ja että kovaäänisistä kuullut sanat häviävät heti ja unoheetaan helposti.

DIKTATUURIEN AIKANA kaikki muut kirjat paitsi diktatuuriin henkeä heijastavat ja ihannoivat ovat vaarallisia massojen käsissä. Ei – paljon enemmän: kirja sellaisenaan on vaarallinen asia. Kirja ei ole mikään papyruskäärö tai vaha- taulu tai miniatyyrikuvien

lempeätä kultaa ja taivaansinistä välkehtivä käsikirjoitus, jotka olisi helppo tuhota ja hävittää jäljettömiin. Kirjapainotaidon kautta kaikki kirjoitettu sana on tullut vaaralliseksi. Kuka tahansa ei osaa piirtää kiihoituskuvaa; radiostudioihin on pääsy ankarasti vartioitu; elokuvan valmistaminen on kallista lystiä. Mutta painettu sana voi hiipiä kaikkialle, se muuttuu maanalaiseksi, se tuntuu lentävän ilmassa... Kirjaa tuskin voidaan kokonaan tuhota kuten papyrusta tai käsikirjoitusta. Mutta se voidaan tunkea syrjään.

Siksi ovat diktatuurit jälleen ottaneet käyttäntöön kirjalle vaarallisimman aseensa: sensuurin. Kirjasta tehdään rikollinen, jolla ei ole lain suoja. Kansanvalistusta rajoittamalla ja opettajakunnan tasoa alentamalla – Kolmas Valtakunta kieltää kansakoulunopettajiltaan akateemisen sivistyksen – voidaan lukuhalua tuntuvasti vähentää. Georges Duhamel, jonka kirjan vaaranalaisista asema käsittelevään teokseen tuonnempana palaan, on kirjoittanut: "On aivan mahdollista, että puolen vuosisadan kuluttua kirja ei enää merkise joukoille mitään ja että se joutuu vain hyvin pienen, sivistyneen yleisön välineeksi."

Diktatuurimaissa tämä "hyvin pieni sivistynyt yleisö" on jo olemassa – samanvärisiin univormuihin pukeutuneena.

KIRJAA EI KUITENKAAN UHKAA vaara, vaan laki määräysten ja tiettyjen ideologioiden harjoittaman sor-

ron puolelta. Koko ajanhenki, koko elämänsuuntauksemme, jopa filosofiamme on henkisuudelle ja älyllisyydelle, yleensä: koko kulttuurille, vihamielinen. Tämän länsimaisen ihmisen pohjattoman sielunkuilun on T. Vaaskivi loisteliaalla tavalla valaisut äskän ilmestyttyessä teoksessaan "Huomispäivän varjo". Eivät poliittiset kirjojen sortajat eivätkä kirjoista välipitämättömät, vaan kirjojen kirjoittajat sinakoavat häikäilemättömät anateemat ja katkerimmat tuomion sanat kirjaa vastaan!

Itse lukuhalu ja sivistyneidenkin ihmisten mielenkiinto kirjallisuutta kohtaan vähenee vuosi vuodelta... Vitaalisesti, urheilullisesti ja sorilaalisesti orientoitunut uusi ihmistyyppi ei välitä ajattelusta ja mietiskelystä. Teon huumaava evankeliumi valtaa nuorison: ensin reko – sitten vasta sääntö! Valtatahto loogillisen järjestyksen edelle! Absoluuttisten arvojen mittana ei ole enää mietiskelyn perusteellisuus, vaan mittanauha ja sekunrikello. Pois pohtimisen ja teoriaan pilvestä! Älyllisyyden kustannuksella ihannoidaan vaistoa ja tunnetta, kirjoittaa Erik Ahlman. Henkisten arvojen on aina väistyttävä, sillä älyllisyyden ylenpalttisuus esitetään rappioksi, "terveen" elämänmuodon harhauttamiseksi. Lukemisesta ja mietiskelystä kärsii ruumiillinen kunto. Älyn kehittäminen vaikuttaa heikentävästi myös tarmoon ja päättäväisyyteen. Se tekee ihmisen epäileväksi, epäroivaksi, epävarmaksi toiminnassaan ja kriittiseksi kaikkea kohtaan... Kirjallisuus on ilmalyhjiö, jossa vaistot kuuluvat. Liian pitkälle kehittyneen kulttuurimme hirvittävä erehdys on, että se tarkastelee elämää kirjojen taustaa eikä kirjoja elämän taustaa vasten.

Eikä enää epäillä vain kirjan arvoa, vaan epäillä myöskin niiden kirjoittajien, runoilijoiden ja ajattelijoiden arvoa! Psykoanalyysi on tässä suhteessa ollut kauhistuttava paljastaja. Kuinka voivat ihmiskunnan johtajina toimia yksilöt, joiden työn liikkeelle panevaksi voimaksi osoittautuvat rytmisyyttävimät sielulliset estot ja sairaalloisimmat kompleksit? – joiden koko elämäntyö syvyyspsykologian valossa osoittautuu olevan vain surkeinta "kompensaatiota" ja korviketta ehtyneelle tai saavuttamattomalle onnelle? Ennen kirjallisuus oli vain harvojen valittujen käsissä; he olivat noita Freudin luonnehtimia "suuria murhaajia", joiden taistelu henkisestä korvikkeesta saattoi vertauskuvallisesti laajeta koko ihmiskunnan kärsimys- ja lunastustarinaksi. Mutta nykyisin "kirjoittaa" muodossa tai toisessa joka kymmenes pikkuhenki. Kirjailijoita on legio; ja kirjallisuuden kuolema alkaa, kun kirjailijasta tulee pelkkä ammattilainen. Gutenbergin keksintö on tehnyt mahdolliseksi kaikille komplekseja sairastaville, näivettyneille ja katkeroituneille elämänsä kantajille ja kylmille, jäätynneille "moraalisille tahtoihmisille" saada julkisuuteen kiero elämännäkemyksensä ja typerä, elämänvieraita haaveitaan sekä siten saada aikaan todellisen maailmanmyrkytyksen! Aikakauslehdet, "äänenkannattajat", sunnuntaiilteet, viikko- ja kuukausilukemistor ja magaziniet ovat niitä tynpeitä kanavia, joita myöten tuo kurjien, pienien ja epäonnistuneiden ihmistyyppien henkinen kuona ja saasta johdetaan kaikkialle...

Romaanista on tullut suosituin kirjallisuuden muoto; mutta keskitason romaani on hengeltään niin latteaa, niin ajatuksista köyhä ja samoja lauluja polkeva, että kehittyneempi lukija työntää sen halveksuen luotaan ja kehittymättömämpi valitsee suoraan häntä enemmän tyydyttävän ja vieläkin latteamman ja nopeammin lukeistavan viikkolehden. Kun modernin romaanin kaksisataa sivua omistetaan nuoren konttoristin surkeille erehdyksille ja elämyksille, miehen, joka ei voi päättää ketä tyttöä hän rakastaa ja mitä uskontoa tunnustaa, niin kuka jaksaisikaan tuntea mielenkiintoa moista kirjaa ja moista "sankaria" kohtaan, sanoo Chesterton. Korkeatasoinen moderni romaani Joyce'n, Gide'n, Virginia Woolfin tai Huxleyn tapaan edellyttää taas sivistyneeltäkin yksilöltä niin raskasta henkistä ponnistusta tullakseen ymmärrettäväksi, että väsymys niinhinkin on ymmärrettävä. Vielä käsitettävämpi on kyllästyminen tieteellisen ajattelun, joka toisaalta on muuttunut spesialisoituneeksi hiuksenhalkomiseksi, toisaalta taas tuntuu kehittyneen niin pitkälle, että näyttää siltä että kaikki, vastakkaisimmatkin mielipiteet ja fantastisimmatkin hypoteesit, voidaan yhtä "tieteellisesti" todistaa oikeiksi ja että koko tiede räntä suuren yleisön tajunnassa tuntuu muuttuneen vastakohdaksi: huijaukseksi – silmäkääntämiseksi ja – valheeksi!

Siksi uusi ihmistyyppi kääntyy mielenosoituksellisesti pois koko siitä maailmasta, jota kirja edustaa. Se tuntee muuten tulevaisuutta hulluksi ja suistuvansa kokonaan rauteiltaan... Ja niin se valitsee päättävästi itselleen tien – sen totuuden, joka ei ole intellektuellien salongeissa, tieteellisissä kirjastoissa eikä pappien käsikirjoissa: vaistojen ja toiminnan totuuden.

OLISIKO KIRJOJEN HÄVIÖ kuitenkin liian voimakas lääke Länsimaiden kulttuurikriisissä? "Tauti parani, mutta potilas kuoli." Sira mieltä on ainakin Georges Duhamel. Perusteellisessa teoksessaan, jolla on oireellinen nimi "Kirjan puolustus" – *Défence des Lettres* – hän käsittelee kysymystä: onko kirja vakavassa vaarassa? ei ainoastaan käytännöllisenä tosiasiana, vaan suurena ja vakavana kulttuurihistoriallisena ongelmana. Selostan sitä Eino Palolan laajan esittelyn pohjalta.

Duhamelin lähtökohta on jo kuvaava: "Meidän kulttuurisysteemimme perustuu kirjapainotaitoon." Kun kirja kirjapainotaidon kautta pääsi leviämään kaikkialle, muuttuivat ihmiskunnan kasvot, sillä "kirja on luovan yksilöllisyyden työkalu". Kirja on luonut nykyiset intellektuaaliset menetelmämme ja tapamme sekä moraalisen ajattelumme. Kirja on säiliö, jossa ihmiskunta varastoi tietonsa taitonsa ja elämänohjensa ja joka on täynnä ohjeita ja menettelytapoja kaikkia varten, oli sitten kysymys mistä elämän ilmiöstä hyvänsä.

Mutta jokainen "henkinen sivistys on samalla kertaa ponnistuksen ilmaus ja tulos. Jokainen sivistyssysteemi, joka pyrkii vähentämään ponnistusta, heikentää samalla kulttuuria." Henkinen ponnistus

on ruskallista, väsyttävää, täynnä ylläryksiä ja rasittaa erityisesti hermoja; siksi useimmat pitävätkin raskaasta ruumiillisista raatumista helpompana. Siksi ei tarvita kovinkaan paljon kehoituksia, jotta monet henkisen työn tekijät, jotka eivät enää tunne unta eikä lepoa, saataisiin luopumaan älyllisestä ponnistelusta. Mutta "ponnistuksista ei opita mitään. Sielua ei muodosteta leikkien tai torkkuen. – Kulttuuri perustuu ilmiöiden, teosten ja olentojen ymmärtämiseen." Sitä varten ihmiselle on välttämätöntä palata näkemäänsä ja kuulemaansa, tutkia hänelle esitettyjä väitteitä ja varmistaa saamansa tiedot. Kulttuuri perustuu myös valintaan, sillä "elävä olento on elävä juuri sen takia, että se kykenee valitsemaan. Se hakee kaikkien ilmiöiden keskuudesta sen, mikä on sopivinta ravinnoksi. Kirjoja ja lehtiä lukiessamme valitsemme sen, minkä vastaa sielumme tarvetta."

Erinomaisen mielenkiintoinen ja tyhjentävä on Duhamelin esitys kirjan vihollisista, niistä uusista teknillisistä keksinnöistä, jotka hiljalleen näyttävät tekevän ainakin laajemman ihmismassan joukossa kirjan tarpeettomaksi. Näitä ovat juuri ennen kaikkea radio,okuva ja kuvalehdet. Kaikki kolme eivät vain pyri tekemään kirjaa tarpeettomaksi, vaan ne ovat jo olemukseltaan sellaisia, että ne uhkaavat myös koko sitä kulttuurillista suuntausta, jonka tunnuskuvana on ollut kirja.

Ihmisten keskuudessa pääsee yhä enemmän valtaan se käsitys, että he käymällä elokuvissa, kuuntelemalla sitä, minkä radio antaa, ovat jo täyttäneet intellektuaaliset velvoitteensa. Vähempää ponnistusta vaativat keinot ovat jo joukkojen keskuudessa syrjäyttäneet kirjan tiedonantajana, henkisen nautinnon jakajana ja ajanvietteenä. Jo sanomalehdistön nykyinen kehitys johtaa henkisen ponnistuksen lamauttamiseen. Yhä suuremmissa määrin lehdet ryhtyvät käyttämään kuvia – ei ainoastaan tekstin selitykseksi, mutta myös mielipiteiden ja ajatusten ilmaisijoiksi. Täten ne vapauttavat lukijansa itse ottamasta asioista selkoa. Kuvat tappavat tekstin, tekevät sen tarpeettomaksi. Lukija saattaa suhtautua lehteensä kuin lukutaidoton lapsi. Lukutaito on tarpeeton ajatuksen selville saamiseksi. tapauksen seuraamiseksi. – Radio taas ei tarjoa valinnanvapautta, ja "sellainen sivistysmenetelmä, jossa harkinnalla ja valinnalla ei ole sijaa, ei voi johtaa siihen, mitä me nyt sanomme kulttuuriksi." Sama koskee elokuvaa; puhefilmikin syrjäyttää sanan ja puhuu eniten pelkillä kuvilla, joten henkille ponnistukselle jää niissäkin kovin vähän tilaa. Elokuvat, sanoo Duhamel, ovat hetken huvituksen antajia, enintään kulttuurin apuvälineitä, mutta eivät kulttuurin luoja. Molempien arvo opintoväli-

Maailmaa nykyisin järkyttävät pulmat eivät ole niinkään paljon poliittisia ja yhteiskunnallisia kuin sivistyksellisiä. Sivistyksemme perustus, kirja, on uhattu. Kirjateollisuus on jo taistelevassa asenteessa. Taistelun avulla se saattaa vielä jonkin aikaa säilyttää asemansa; mutta tuo elollisuus on vain näennäistä. Reklaamit ja modernit myyntimenetelmät eivät voi pelastaa tilannetta.

neinäkkin on kyseenalainen. Niinpä radiossa ei voida panna mitään varastoon. Kaikki kulkee ja virtaa ohi nopeasti kuin koskessa... Miettimiseen, asiaansyventymiseen ei ole tilaisuutta. Radio saattaa mahdollisesti herättää halun ottaa asiat selville kirjoista ja herättää opiskelun ja mietiskelyn halun. Psykologisesti katsoen tällaista sentään tapahtuu harvoin. Tieto on helposti saatu, ihminen tyytyy siihen eikä välitä enemmistä ponnistuksista. Opetusvälineinä sekä radiolta että elokuvasta puuttuu täydellisesti se korvaamaton vaikutus, mikä opettajan persoonallisuudella on oppilaisiin: sana vaikuttaa voimakkaammin juuri persoonallisuuden käyttämänä ja sen välittäjänä. Ja syvemmässä mielessä persoonallinen opetuskin on vain opastusta siihen, mistä tiedot on saatava, missä niiden lähteet ovat; opastusta siihen kuinka on luettava ja tutkittava. Duhamel kieltää siis,

... Pekka Puupää, Jussi Juonio ja Matti Mainio, Helmi ja Heikki, Olli Pirteä, Bonzo, Heikki-poika, Kilu-Kalle, Aku Anka [...] tyydyttävät meidän jännityksen ja huumorin suhteen täydellisesti. Ja, mikä suuriarvoisinta, ne tyydyttävät myöskin kaikki filosofiset ja moraaliset tarpeemme!

että kuville ja puhkoneille voitaisiin perustaa voimakas ja hedelmällinen sivistys. Maailmaa nykyisin järkyttävät pulmat eivät ole niinkään paljon poliittisia ja yhteiskunnallisia kuin sivistyksellisiä. Sivistyksemme perustus, kirja, on uhattu. Kirjateollisuus on jo taistelevassa asenteessa. Taistelun avulla se saattaa vielä jonkin aikaa säilyttää asemansa; mutta tuo elollisuus on vain näennäistä. Reklamiit ja modernit myyntimenetelmät eivät voi pelastaa tilannetta. "Henki on pelastettava hengellä. Kirjoitus kirjoituksella. Sanan tulee riittää sanan pelastamiseksi", kaikki muu on rappeutumisen merkkejä. Kirjastot ovat kirjojen parhaita linnoituksia. Siksi Duhamel paheksuu jyrkästi nykyisin esitettyjä vaatimuksia, että kirjastojen tulisi suorittaa kirjailijoille eräänlainen palkkio lainaamisoikeudestaan, sillä "kukaan järkevästi ajatteleva kirjailija ei voi ryhtyä vastustamaan ajatustensa leviämistä". Duhamelin yhteenveto huipentuu lauseeseen: "Väsymättä, siinä palavassa uskossa, joka on nähnyt minun syntyvän, tai vielä enemmän: ihmistä palvelakseni, sanon aikalaisilleni, että kirjapainon asia on pyhä, mutta että se on suuressa vaarassa, että lukuhalu on alentumassa ja että tarvitaan parannuskeinoja sille, mitä pidän suurena onnettomuutena ihmiskunnalle."

ERÄS "TIETEELLISEN" 19. VUOSISADAN lempiväitteitä oli: "Kamera ei valhtele." Kaikista uusista keksinnöistä hurmaantuneena se kuvitteli saaneensa valokuvastaidosta korvaamattoman asean tieteellisen lahjomattomuuden puolesta käydyssä sodassa.

Ajat ovat muuttuneet. Moderni ihminen tietää, että tuskin millään muulla välineellä on niin helppoa valehdella kuin kameralla, ja sen avulla valehdellaankin – järjestelmällisesti ja kaikilla elämän aloilla. Vain kuva voi valehdella niin hirvittävästi –

kauhua ja kauneutta, terveyttä ja kärsimystä, politiikkaa ja muotiaarteita... Vain kuva voi tehdä moi- siä historiallisia perspektiivilyhennyksiä, ajanilmioiden suurenteluja, vertauskuvallisia korostuksia ja tarkoituksellisia alleviivauksia. Vaarallisinta on, että suuri massa tahtomattaankin uskoo kuvaan, koska siinä alitajuisesti yhä edelleen vaikuttaa vanha väärtämä valokuvan ehdottomasta totuudellisuudesta. Ja kuva on aina niin siloinen, niin hauska, huvittava ja vaaraton... Ei yhdelläkään puhujalla eikä kirjoittajalla olisi rohkeutta esittää asioita niin brutaalisti vääristeltyinä kuin yksi ainoa kuva voi tehdä. Massan tuomio kohtaisi heidät seuraavassa hetkessä.

Väärennyskeinot ovat lukemattomat. Retuseeraus voi muuttaa piirteesi, hävittää ryppysi ja ihonäppyläsi, antaa sinulle uuden nenän, hampaat ja tukan, niin ettei oma äitisi tuntisi sinua aikaansaaneksellesen. Linsin eteen asetettu ohut harso saa filmitähden elähtäneet kasvot sileiksi kuin callan terälehti, ja oikein valittu kamerakulma sekä harkitun suunnattu valonheittäjä tekee hänet lihavaksi tai laihaksi, korkeapoviseksi tai leveälanteiseksi, miten kulloinkin on tarpeen. "Mata Hariä" filmattaessa Greta Garbo miltei aina istui ja Ramon Novarro seisoi, koska jälkimmäinen oli edellistä kymmenisen senttiä lyhyempi; jos molempien oli pakko seistä, kamera jäti hienotunteisesti huomioonottamatta viimeksimainitun jalkojen alle sijoitetut korkkikappaleet. Filmistudio on taikakammio, jossa jokaisen illuusio on mahdollinen; valtamerialaiva hukkuu vesilasiin, päätön mies kävelee seinän läpi ja ikuisen nuoruus vallitsee. – Poseeraus otetaan valokuvissa täydestä todellisuudesta. Tietysti mrs. Simpson hymyili juuri siten vihkimisen loputtua; suurjuoksija X onnitteli juuri niin vlpitömin ilmein voittanutta kilpailijaansa; GB:n äiti nipisteli juuri sillä tavoin kotiin palaavan sankarin leukaa; kuolemanväsynyt diktaattori hymyili juuri noin onnellisena historiallisen puheensa pidettyään; ritarimerkki kiinnitettiin juuri tuolla kädenliikkeellä Sonja Hennien rintaan; ja, myrsky ja mylväys, miten rauhallisin kasvoin ja millä eleganssilla tuo mies meneekään sähkötuoliin...! – Kuka voisikaan kuvitella mitään ennakoita sovittua järjestelyä mahdolliseksi nähdessään puhtaurta ja hygieenisyyttä suorastaan rihkuvan kuvan moskovalaisesta lastenseimestä suloisine pienokaisineen ja, oi, vielä suloisimpine hoitajineen; tai Francon sotilaista, joiden silmät ovat yhtä kirkkaat ja moitteettomat kuin silitysraudan poimut heidän housuissaan! Miten häyryntä on epäilläkään, että taitava sivellin on loihittanut kaikki nuo nälkään kuolleiden ruumiskasat Ukrainan lumisille tasangoille tai heikumallisen kuutamon ja pyramidit suoraan Mena Housen ylle ja taakse! Ei, me uskomme kaikki. Me emme tiedä mitään retuseeruksesta, poseeruksesta, ennakoita sovittua järjestelystä, päällemaalauksesta emmekä fotoplastiikasta! Me uskomme, että kaikki puna-armeijalaiset ovat yhtä komeita ja hymyileviä kuin El Litsitzkyn jättiläismäisessä valokuvafriisissä, että jokainen Arbeitsdienstin poika on apollonisen profiilin omaava Herkules, "Nektol" laihduttaa kaikki naiset Molyneux'lle kelpaviksi mannekiineiksi, kuten

ilmoituksen valokuva todistaa; ja että Tsekkoslovakian kohtalo on yhtä valoisa kuin Benesin kaikkien lehtiä sivuilta paistava hymy!

MUTIA ELÄMÄMME EI MUOVAA ja näkemistämme ei hallitse ainoastaan valo-, vaan yhtä paljon myös piirretty kuva. Taitavasti väritetty ja mielikuvituksella sommiteltu tilastokuva tai imponoivan asiallisesti vain mustalla ja valkoisella suoritettu diagramma tehoaa meihin monin verroin enemmän kuin tieteellinen tutkielma tai arvovaltaisinkaan artikkeli. Tietysti me unohtamme, että molemmissa esitetään vain yksi kehitys ja yksi puoli asiasta. Mutta vähät siitä; voimmehan ainakin luottaa siihen – ja muuta eivät niiden laatijat kaipaakaan. Siksi uskomme ja tiedämme, että Suomen asukasluku ei koskaan voi ylittää neljää miljoonaa tai että nykyisten olojen vallitessa päädyimme siihen, että maailmassa on kohtapuoleen vain pelkkiä sairaita ja vanhuksia. Ristisanatehtävät ovat suosittua ajanvietettä, koska niissä ajatus on jo niin miellyttävästi ajateltu "valmiiksi"; eihän meidän tarvitse muuta kuin vain arvata se. Mutta me luulemme ylpeinä tavanneemme oikean ajatuskykymme ja tietojemme koetinkiven. – Saadaksemme tietoja historian, arkeologian, taiteen, tekniikan, kauneudenhoidon ja nyrkkeilyn alalta meidän ei suinkaan enää tarvitse lukea laajoja ja rasittavia opuksia. Miksi nähdä turhaa vaivaa, kun me voimme saada kaikki tiedot "Pikkutiedoista kuvitettuna", jotka seuraavat aikakausjulkaisujemme mukana, joista ne voi kätevästi leikata. Sarjakuvat tyydyttävät sekä huumorin- että jännitysnälkämme. Minuurin murto-osassa saamme välttämättömän päiväannoksemme. Mikki-hiiri, Felix-kissa, Kippari-Kalle, Vihtori ja Klaara, Napoleon, Pikku Anni, Ratsupoliisi King, Adamson, Kissalan pojat, Aatami, Herra Kerhonen, Ilkka, Sattuman Ville, Rymy-Eetu, Raiku, Iskevä Salama, Pantteri-Bill, Heiska, Kuningas Pikkarainen, Insinööri Kari, Kalle Kortkanpoika, Kieku ja Kaiku, Pöhlölä ja Pöhlöläinen, Pekka Puupää, Jussi Juonio ja Matti Mainio, Helmi ja Heikki, Olli Pirteä, Bonzo, Heikki-poika, Kilu-Kalle, Aku Anka ja Seitsemän (sic) pientä porsasta tyydyttävät meidät jännityksen ja huumorin suhteen täydellisesti. Ja, mikä suuriarvoisinta, ne tyydyttävät myöskin kaikki filosofiset ja moraaliset tarpeemme! Modernin, ylevän sankaritarun saamme taas lukea esimerkiksi sarjasta "Kunnian kentillä". Ainoakaan arvovaltainen lehti ei nykyisin uskalla olla näitä sarjakuvia vailla. Tosin emme ole vielä päässeet yhtä pitkälle kuin, sanokaamme Etelä-Amerikka: yksi ainoa "La Prensan" sunnuntailite sisältää näitä – huomattakoon – täysin kansainvälisiä sarjakuvia kuusitoista (16) kappaletta!

En suorastaan enää uskalla edelläolevan jälkeen ruveta puhumaan mitään modernin mainosaihteen tarunomaisesta maailmasta ja sen lupaamista henkeäsalpaavista ihanauksista. Mirkä lumoavat mainosplakaatit jokaisella rautatieasemalla! Turkoosi ja lapis lasuuri väistyvät vaatimattomasti syrjään Pa-

naman taivaan sinen rinnalla; sinä nojaat kolibriin siiristessä ilmassa pääsi hellästi lemmittysi rintaa vasten, kun taivaalta paistaa kuu, kelrainen kuin kulta ja hunaja ja suuri kuin ruokasalin pöytä... Mitäpä sillä väliä, että Culebrassa on moskiiittoja ilmassa tiheimmin kuin kärpäsiä elokuussa eurooppalaisen kärttösi liimapaperissa, eikä kolibreja näe mailla eikä halmeilla... Sinä ostat joka tapauksessa lipun Panamaan; sen hintaa sulhasesi saa suorittaa loppuikänsä, ja tuon matkan saat neljä kertaa vuodessa muistaa lievien malariakohtausten muodossa.

ERÄS ASIA NÄYTTÄÄ MINUSTA KIISTÄMÄTTÖMÄLTÄ: me kuljemme uusien aistien aikaa kohden! Meille nämä aistit ovat uusia; itse asiassa ne ovat vanhimmat kaikista: silmä ja korva. Lapselliset, iloiset, primitiiviset, maagilliset, juhlalliset aistit nousevat jälleen kunniaan... Radio, elokuvat, äänielokuvat ja näköradio ovat niiden tienraivaajia. Huxleyn nerokkaassa tulevaisuudenromaanissa "Mainio uusi maailma" (sic) niihin kuuluvat vielä tunto ja haju; ihmiset nauttivat hyvien tuoksujen sinfoniasta väriurkujen konserttien yhteydessä ja nauttivat tunteilmeistä... Alkaa aistillisten, lapsellisten taiteiden valtakausi, niiden aistien, jotka kristinusko aikoinaan julisti "synniksi". Kirjallisuuden valta älyyn vetoavana taiteena on loppumaisillaan. On kuvaavaa, että tanssi, rytmiin ja liikunnan taide, ei ole nykyisin vain ajanvietteistä suosituin, vaan myös taidelajina kehittyneet ehkä kaikista taiteista korkeimmalle! ●

(Artikkeli on ilmestynyt alun perin Suomalainen Suomi-lehden numerossa 6/1938. Julkaisti oikeudenomistajan luvalla. Kiitokset Heikki Jokiselle artikkelin esikuvamisesta.)

Olavi Paavolanen (1903-64) oli aikansa johtavia älymystön edustajia, kirjailija, kulttuurinkriitikko ja esseisti. Hänen tunnetuimpia teoksiaan ovat Nykyaikaa etsimässä (1929) sekä Synkkä yksinpuhelu (1946).